

O'QUVCHILAR ISTE'DODINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Jumayev Nodir Zayniddinovich
BuxDu Psixologiya va sotsiologiya kafedrası
katitta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilar iste'dodini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari hamda o'quvchilarni iste'dodi va kreativlik xususiyatlarini shakllantirish xususiyatlari yoritib berilgan. Mamlakatimizda ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar, jumladan, ta'lim sifati va samaradorligini oshiruvchi asosiy omillardan bir, o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini tashxislash va ularning kreativlik xususiyatlarini o'rganishda, o'quvchilarning iste'dodi va kreativlik xususiyatlarini psixologik jihatdan o'rganishga oid amaliy tavsiyalar va nazariyalar yoritib erilgan.

O'quvchilarda istedodni rivojlantirish bo'yicha chora tadbirlar usul va metodlar ishlab chiqilgan. Bundan tashqari istedod va kreativlik xususiyatlarini shakllantirish muammosiga oid ilmiy manbalarni tahlil qilingan. Istedodning tabiati hamda uning psixologik va pedagogik tarkibini o'rganilgan. Shuningdek o'quvchilarda iste'dod va yaratuvchanlik xususiyatlarini shakllanishi va rivojlanishiga ta'sir qiluvchi psixologik omillarni aniqlash bo'yicha chora tadbirlar yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: kreativlik, iste'dod, qobiliyat, intellekt, persesiya, motivasiya, didaktika, psixokorreksiya va psixokonsultasi, mantiqiy, pragmatik qobiliyat.

ПЕДАГОГИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ОДАРЕННОСТИ ВОСПИТАННИКОВ

Жумаев Надир Зайниддинович
Бух Гу Кафедра психологии и социологии
старший учитель

Аннотация: В данной статье освещены педагогико-психологические особенности развития одаренности учащихся и особенности формирования одаренности учащихся и творческих способностей. Среди реформ, реализуемых в сфере образования в нашей стране, одним из основных факторов, повышающих качество и эффективность образования, является диагностика творческих способностей учащихся и изучение их творческих особенностей, психологическое изучение одаренности и творческих особенностей учащихся. у выделены практические рекомендации и теории.

Разработаны методы и мероприятия по развитию талантов учащихся. Кроме того, были проанализированы природа таланта и его психолого-педагогическая структура, а также проанализированы научные источники, связанные с проблемой формирования характеристик таланта и творчества. Также выделены мероприятия по определению психологических факторов, влияющих на формирование и развитие таланта и творческих способностей учащихся.

Ключевые слова: креативность, талант, способности, интеллект, персеверация, мотивация, дидактика, психокоррекция и психоконсультирование, логические, прагматические способности.

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF GIFTED PUPILS

Jumayev Nadir Zayniddinovich
BSU Department of Psychology and sociology large teacher

Annotation: Pedagogical-psychological features of development of students' talent and features of formation of students' talent and creativity features are highlighted in this article. Among the reforms implemented in the field of education in our country, one of the main factors that increase the quality and efficiency of education is to diagnose the creative abilities of students and study their creativity characteristics, to psychologically study the talent and creativity characteristics of students. practical recommendations and theories are highlighted.

Measures and methods have been developed for the development of students' talents. In addition, the nature of talent and its psychological and pedagogical structure were analyzed, and scientific sources related to the problem of the formation of talent and creativity characteristics were analyzed. Measures to determine the psychological factors that influence the formation and development of

talent and creativity in students are also highlighted.

Keywords: creativity, talent, ability, intellect, perseverance, motivation, didactics, psychocorrection and psychoconsult, logical, pragmatic ability.

Kirish Yangi O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida xalqimizning hayoti, davlatimizning siyosiy faoliyatida tub o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. Yangi O'zbekistonda xalqimiz o'zining buyuk kelajagini yaratmoqda. Uni yaratishda ulug' ajdodlarimiz – buyuk pedagog – faylasuflar, din arboblari, mutasavvif donishmandlar, ulug' allomalarning ta'limotlarini o'rganish sari yo'l ochildi. Asrlar mobaynida xalqimiz saqlab kelayotgan milliy, umuminsoniy qadriyatlarni ilmiy tadqiq qilib rivojlantirishga yangi imkoniyatlar yaratildi. Davlat taraqqiyoti va jamiyat ravnaqi ko'p jihatdan uning intellektual potentsiali bilan belgilanadi. Chunki, ilmiy potentsiali yuqori darajada rivojlangan mamlakat barcha sohalarida doimo ilg'or bo'ladi. Shuningdek, davlat ta'lim standartlarida belgilangan bilim, ko'nikma va malakalari doirasidan tashqari yangi zamonaviy fanlar va axborot texnologiyalariga doir bilimlarni o'zlashtirish zamon talabiga aylanmoqda.

Jahonda bugungi kunda inson kapitaliga bo'lgan ehtiyojning ortib borishi "intellekt", "iste'dod", "qobiliyat", "kreativlik", " mantiqiylik", "mazmundorlik" kabi psixologik kategoriyalarga turli madaniy, ta'limiy va ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni nazorat qilib turuvchi, yoshlarning faoliyatiga baho beruvchi zaruriy o'lchov sifatida qaralishiga sabab bo'lmoqda. Qolaversa bugungi kunda ilm-fan va texnologiyalarning tez sur'atlar bilan rivojlanishi sharoitida uzluksiz ta'limning barcha bosqichlari, jumladan, umumiy o'rta ta'limning samaradorlik, natijadorlik va sifatini ta'minlashda ta'lim oluvchilarning kreativlik, mantiqiylik, mazmundorlik, ijodiy qobiliyatlarining rivojlanganlik darajalariga alohida ahamiyat qaratilmoqda. Shu bois hozirda o'quvchilarda kreativlik va istedad xususiyatlarini shakllantirishning psixologik jihatlari masalasi dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Bugungi kunda dagi o'quvchilarni iste'dodi va kreativlik xususiyatlarini shakllantirish masalasi ko'pgina fanlararo tadqiqotlar predmeti sifatida ham foydalanilib kelinmoqda. Jumladan, ta'lim tizimida o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish va bunda psixolog tadqiqotchilarning kreativ tafakkur va ijodiy qobiliyatlarini metodologik masalalari bo'yicha diqqatga sazavor tadqiqotlarni olib borgan O.K.Tixomirov, S.L.Rubinshteyn, L.L.Gurova, L.S.Vigotskiy, Ya.A.Ponomarev; tafakkurning kognitiv omillar bilan bog'liqligi P.A.Bachelor, L.M.Vekker, M.S.Yegorova, N.V.Kalacheva, S.N.Orlovalarni tadqiqotlarini misol keltirish mumkin.

Dj.Meyer, P.Selovey, D.Karuzo, R.Bar-On, M.Zaydner, M.Braykktet, V.Deluvich, J.V.Kerrochi, R.Emmerling, G.Bover, J.Averil, G.Orme kabi ilg'or xorijlik olimlarning tadqiqotlarida turli yoshlarda kreativlik xususiyatlarini namoyon bo'lish jihatlari ilmiy asoslab berilgan[3,9].

O'quvchilarni tafakkur, kreativlik, iste'dod va intellektual qobiliyatlar munosabatlari mazkur qobiliyatlarni takomillashtirishning psixologik xususiyatlari esa Dj.Gilford, Ye.Torrens, A.Maslou, T.Anderson, V.Andreyev, K. Platonov, V. Kruteskiy, Y.Ponomarev, A.Leontyev va N.Ilin kabi tadqiqotchilarning ishlarida atroflicha tahlil qilingan[5].

E.G'G'oziyev, G'B.Shoumarov, B.R.Qodirov, V.M.Karimova, R.I.Sunnatova, N.S.Safayev, Sh.R.Baratov, A.M.Jabborov, Z.T.Nishanova, Sh.X.Abdullayeva, E.Z.Usmonova, A.I.Rasulov, D.A.Sobirova, R.N.Melibayeva, Z.A.Abduraxmonova kabi o'zbek psixolog olimlari asarlarida esa ijodiy qobiliyat, iste'dod va tafakkurning krektiv, mazmundor sifatleri to'g'risidagi tadqiqotlar va ularning ilmiy natijalarini kuzatish mumkin[1,2].

Ko'plab tadqiqotlar o'quvchilarda iste'dod fikrlashni shakllantirish mexanizmlarini hisobga olish va kreativlikni rivojlantirish uchun sharoit yaratish uchun quyidagi omillarni bilishimiz va doim mazkur omillar bilan hisoblashimiz lozimligini ko'rsatmoqdi. Mazkur psixologik omillar quyidagilarni tashkil etadi. Jumladan,

Iste'dodni shakllantirish shartlari;

Iste'dodning namoyon bo'lish shakllari;

Iste'dodning kognitiv va shaxsiy xususiyatlar bilan aloqasi;

Zamonaviy psixologlarning o'quvchilar ijodni o'rganish sohasidagi tadqiqotlari shuni tasdiqlaydiki, mazkur yoshdagi o'quvchi qobiliyatini tarbiyalash va rivojlantirishga oid zamonaviy qarashlar kreativ salohiyatni rivojlanishini to'liq ta'minlay olmasligi ko'rsatmoqda.

Tahlil va natijalar. Ba'zi bir mualliflar, ya'ni Kettel, Bini-Simon kabi tadqiqotchilarni ta'kidlashicha, iste'dod muammolarni hal qilish qobiliyati sifatida namoyon bo'ladi. Boshqa mualliflar iste'dod shaxsiy xususiyatdir deb hisoblashadi. Ushbu ta'rifga ko'ra, ba'zi odamlar iste'dod qobiliyatiga ega, boshqalar esa fikrlarni ishlab chiqarish qobiliyati bilan bog'liq xususiyatlarni namoyon qilishadi. Ammo ushbu jarayonda muvaffaqiyat qozonmagan bo'lsalar ham, ijodiy fikr yoki mahsulotni taniy

oladigan kreativ odamlarni qamrab olmaydi. Ba'zi mualliflarning ta'kidlashicha, g'oyalarni tan olish qobiliyatini o'z ichiga olishi kerak.

Shu kabi baxsli ilmiy mushohadalar yuzasidan aniq bir to'xtamga kelish uchun biz iste'dodni biologik, fiziologik, psixologik komponentini ko'rib chiqamiz.

Iste'dodning biologik komponentini tadqiq qilgan olimlarning ta'kidlashiga ko'ra, iste'dod o'ng yarim sharning prefrontal korteksining faoliyati bilan bog'liq deb hisoblanadi, bu bizning yaxlit ko'rish va tasvir manipulyatsiyasi qobiliyatimiz uchun javobgardir. Bizga voqealar tartibini, ob'yektlarning tuzilishini baholashga, shuningdek ularni yangi usullar bilan birlashtirishga imkon beradi. Ilk bolalik yoshdan boshlab bolalar bitta hayvonning boshini boshqasining tanasiga yoki ikkinchisining panjalariga bog'lashni yaxshi ko'radilar. Bolalar ko'pincha haqiqatni anglash uchun emas, balki tanish ob'yektlarni qayta konfiguratsiya qilsalar nima bo'lishini aniqlashga harakat qilishadi.

Iste'dod ham ijobiy va ijodiy ta'sir bilan bog'liq. Uning sababi uning xayolotida aglutinatsiya darajasining ko'payishi hisoblanadi, bu kognitiv moslashuvchanlikni oshiradi va turli xil bilim pozitsiyalarini tanlashni osonlashtiradi. Bu odamga vaziyatga har xil nuqtai nazardan qarashga imkon beradi.

Iste'dodning kognitiv komponentini tadqiq qilgan Edvard De Bano ilmiy ishlarida kreativlikka quyidagicha psixologik jihatlar aniqlangan. Uning fikricha, evolyutsiya jarayonida oldindan aytib bo'lingan va doimiy ajratib olish qobiliyati rivojlandi. Dunyoni o'rganar ekan, inson unga ta'sir qiluvchi turli xil elementlarni bog'laydi. Bu, hatto bitta element mavjud bo'lsa ham, ikkinchisining rasmini shakllantirishga imkon beradi. Muammo, De Banoning so'zlariga ko'ra, agar biz elementlarni faqat umumiy narsalarning bir qismi sifatida ko'rib chiqsak, ularni yangi, o'ziga xos tarzda tuzishimiz qiyin.

Yuqoridagi tadqiqotlar insonning ijodiy faoliyatini ta'minlaydigan quyidagi asosiy omillarni ajratib ko'rsatishadi.

- Iste'dod
- ijodiy potensial
- intellektual faoliyat (D. B. Bogoyavlenskaya)
- vaziyatdan tashqari ish (V. A. Petrovskiy, Pjaje J.)[8].

Psixologiya fanida iste'dod o'quvchilarning quyidagi ko'rsatkichlari ajratib ko'rsatiladi:

1. Motivatsiya - faollik va shaxsga yo'naltirilganlik.
2. Intellektual va mantiqiy qobiliyat - (tahlil qilish, mavhumlashtirish, umumiy xususiyat va turlar farqini aniqlash, xulosa chiqarish, isbotlash qobiliyati).
3. Intellektual-evristik, sezgi qobiliyatlari (gipotezani ilgari surish qobiliyati, tasavvur qilish qobiliyati, vazifaning tarkibiy qismlari o'rtasida yangi aloqalarni o'rnatish, qarama-qarshilik va muammolarni ko'rish, bilim, ko'nikmalarni yangi vaziyatga o'tkazish qobiliyati, tanqidiy fikrlash)
4. Shaxsning dunyoqarash xususiyatlari.
5. Muvaffaqiyatli o'quv va kreativ faoliyatni ajratib turadigan axloqiy fazilatlar.
6. Estetik fazilatlar.
7. Kommunikativ va kreativ qobiliyat.

Tegishli ilmiy adabiyotlar tahlili va o'z kuzatishlarimizga asoslangan ilmiy tadqiqiy mulohazalar bugungi kunda kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda iste'dod xususiyatlarini psixologik jihatlari va uning shakllanganlik darajalarini tadqiq qilishni atroflicha amaliy o'rganishni taqazo qilmoqda.

Buning uchun esa, dastavval o'quvchilarda iste'dodning xususiyatini ijobiy va salbiy sifatlarini shakllanganlik darajalari va psixologik omillari, mezonlari ko'lamini belgilash va ularning har birini chuqur o'rganish uchun tegishli usullarni yoki uslublarni tanlash va ishlab chiqishga to'g'ri keldi.

Shunga ko'ra, tegishli ilmiy adabiyotlar ustida olib borilgan tahlillarimizga asoslanib, iste'dod xususiyatini shakllanganlik darajalarini aniqlashga yo'naltirilgan maxsus iyerarxik tizim – sxema ishlab chiqildi hamda ushbu tizim asosida iste'dod xususiyatini shakllanishining psixologik omillari va uni tadqiq qilish uslubi belgilandi.

Endi, har bir usulning tadqiqot maqsadiga mos mazmuni va tadqiq qilish uslubi haqida qisqacha izoh berib o'tamiz.

Vilyams ijodkorligi testi va uning tadqiqot maqsadiga mosligi

Ushbu metodika 5 yoshdan 17 yoshgacha bo'lgan o'quvchilardagi kreativlik xususiyat va sifatlarini kompleks tashxislash uchun mo'ljallangan. Ijodiy fikrlash va shaxsiy ijodiy xususiyatlar bilan bog'liq sifatlarini baholaydi. Metodikaning to'liq varianti dissertatsiyaning 3-ilova qismida keltiriladi.

Test uch qismdan iborat:

1. Turli xil (ijodiy) fikrlash testi.

2. Shaxsiy ijodiy xususiyatlar testi (bolalar uchun so'rovnom).
3. Vilyams shkalasi (ota-onalar va o'qituvchilar uchun so'rovnom).

Kuzatishlarimiz kreativlik xususiyati bo'yicha Vilyams ijodiy testlari kichik maktab yoshidagi o'quvchilarni kreativlik xususiyat va sifatlarini tashxislash uchun eng yaxshi psixodiagnostik vositalardan biri ekanligi ko'rsatdim va biz o'z tadqiqotlarimizda ushbu metodikadan foydalanishni maqsadga muvofiq deb bildik. Chunki, Vilyams testlari ishonchli, qulay va keng yosh guruhga mo'ljallangan bo'lib, turli ijodiy xususiyatlarni aks ettiradi.

Test maktabgacha yoshdan boshlab (5-6 yosh) va maktabning bitiruv sinflariga (17-18 yosh) bolalarning ijodiy iste'dodini o'rganish uchun ishlatilishi mumkin. Ushbu testlarning vazifalariga javoblar sub'yektlar ularga rasm va imzo shaklida berilishi kerak. Agar bolalar yozishni bilmasa yoki juda sekin yozishsa, eksperimentator va uning yordamchilari ularga rasm chizishlariga yordam berishlari kerak. Shu bilan birga bolaning tasavvur doirasidagi tasvirlarga to'liq rioya qilish kerak.

Mazkur metodi kichik maktab yoshidagi o'quvchilarni divergent (ijodiy) fikrlash xususiyatlarini ham tashxislaydi.

Metodikani qo'llash uslubi

Testni taqdim etishdan oldin tadqiqotchi ko'rsatmalarni to'liq o'qib, ishning barcha jihatlarini diqqat bilan ko'rib chiqishi kerak. Sinovlarda hech qanday o'zgarish va qo'shimchalarga yo'l qo'yilmaydi, chunki test o'zgartirilsa ko'rsatkichlarining ishonchliligini va haqiqiylikini o'zgartiradi.

Barcha tushuntirishlar va ko'rsatmalarda «test», «imtihon», «tekshirish» so'zlarini ishlatmaslik lozim. Agar zarur hollardagina ushbu so'zlarni ishlatish tavsiya etiladi: chizmalar, rasmlar va boshqalar. Sinov vaqtida ya'ni imtihonda raqobatning xavotirli va keskin muhitini yaratishga yo'l qo'yilmaydi. Aksincha, iliqlik, qulaylik, ishonch, tasavvurni rag'batlantirish va bolalarning qiziqishlarni e'tiborga olish, muqobil javoblarni qidirishni rag'batlantirish uchun do'stona va osoyishta muhit yaratishga intilish kerak.

Sinov qiziqarli o'yin shaklida bo'lishi kerak. Bu natijalarning ishonchliligi uchun juda muhim ahamiyat kasb etadi.

Test topshirish jarayonida barcha respondentlarni qalam yoki ruchka bilan ta'minlash kerak. Barcha keraksiz jihozlarni olib qo'yish kerak. Tadqiqot jarayonida test namunalari, shuningdek soat yoki sekundomer bo'lishi kerak. Tajriba jarayonida sinaluvchilar soni oshib ketmasligi kerak.

Guruhdagi sinaluvchilar soni 15-35 kishidan ortib ketmasligi lozim. Yosh bolalar uchun guruhlarning kattaligi 5-10 kishiga kamaytirilishi kerak. Sinov paytida bola stolda yoki trener yordamchisi bilan o'tirishi lozim. Metodika davomiyligi -25 daqiqa bo'lishi lozim.

Ishlarni topshirishdan oldin, trener o'quvchilarga nima qilishlarini tushuntirishi, topshiriqlarga qiziqtirishi va ularni amalga oshirishga turtki berishi kerak. Buning uchun quyidagi matndan foydalanishingiz mumkin, bu muayyan shartlarga qarab turli xil modifikasiyalarga imkon beradi:

«Ushbu sahifalarda tugallanmagan raqamlar chiziladi. Agar ularga qo'shimcha chiziqlar qo'shsangiz, qiziqarli narsalar yoki hikoyalar bo'lishi mumkin. O'zini shaxsiy fantaziyangizga tayanib, miyangizga kelgan rasmni chizing. Har bir rasmni batafsil va qiziqarli chizing, unga turli tafsilotlarni qo'shing. Har bir rasm uchun maxsus nom o'ylab toping va rasm pastida yozib qo'ying. Vazifani bajarish uchun 25 daqiqa beriladi. Ortiqcha shoshilmasdan tez ishlashga harakat qiling. Agar sizda savollaringiz bo'lsa so'rang. Chizmalar ustida ishlashni boshlang.

Metodikani qayta ishlash

Quyida bayon etilgan divergent fikrlashning to'rtta kognitiv omillari shaxsning ijodiy ifodasi bilan chambarchas bog'liqdir (o'ng yarim shar, sintetik fikrlash uslubi). Ular so'zlarni sintez qilish qobiliyatini ifodalovchi beshinchi omil bilan birgalikda baholanadi (chap miya, og'zaki fikrlash tarzi).

Natijada mazkur ballar asosida beshta ko'rsatkichga ega bo'lamiz:

- ravonlik (B)
- moslashuvchanlik (G)
- originallik (O)
- ishlab chiqish (R)

nomi (N)

1. Fikrlashning ravonligi - samaradorlik, ularning mazmunidan qat'iy nazar, o'quvchining chizgan rasmlarini hisoblash orqali aniqlanadi. Asoslash: ijodiy o'quvchilar samarali ishlaydi, bu fikrlashning yanada rivojlangan ravonligi bilan bog'liq. 1 dan 12 gacha bo'lgan ballar oralig'i (har bir rasm uchun bitta ball).

2. Moslashuvchanlik - birinchi raqamdan hisoblangan rasm toifasidagi o'zgarishlar soni.

To'rtta mumkin bo'lgan toifalar:

- jonli (g) — inson, yuz, gul, daraxt, har qanday o'simlik, meva, hayvon, hasharotlar, baliq, qush va boshqalar.

- mexanik, ob'yekt (M) - qayiq — kosmik, velosiped, mashina, asbob, o'yinchoq, apparat, mebel, uy-ro'zg'or buyumlari, idish-tovoqlar va boshqalar.

- ramziy — (C) - xat, raqam, ism, qurol, bayroq, ramziy belgilar va boshqalar.

- tur, janr (B) — shahar, avtomobil yo'llari, uy, hovli, park, kosmik, tog'lar va boshqalar (keyingi sahifadagi rasmlarga qarang).

Asoslash: ijodiy o'quvchilar ko'pincha bir yo'lni yoki bir toifani yopish o'rniga biror narsani o'zgartirishni afzal ko'rishadi. 1-dan 11-gacha mumkin 1-11 gacha bo'lgan ballar oralig'i rasm kategoriyasi necha marta o'zgarib turishiga qarab, birinchi bo'lib hisoblanmaydi.

3. Originallik – ushbu shkala bo'yicha rasm chizilgan joy inobatga olinadi (tashqari yoki ichkari). Har bir kvadrat ma'lum bir ko'rinishda shakllarni o'z ichiga oladi. Asoslash: Ba'zi o'quvchilar odatda yopiq rag'batlantiruvchi raqamni e'tiborsiz qoldiradilar va uni tashqariga chizadilar, ya'ni chizma faqat tashqarida bo'ladi. Ijodiy o'quvchilar esa kvadratni tashqarisiga chiqarmasdan chizishadi.

Yuqori darajadagi ijodiy o'quvchilar analiz va sintez qilishadi, ma'lumotlarni birlashtirishadi va ular hech qanday yopiq elektron bilan cheklanmaydi, ya'ni ularning chizmalarini hech qanday chegara belgilamaydi.

1 ball - faqat tashqarida chizilgan.

2 ball - faqat ichkariga chizilgan

3 ball - tashqi va ichki chizilgan.

Originallik (O) subtesti bo'yicha yig'ilgan barcha raqamlarning umumiy ko'rsatkichlariga teng.

4. Rivojlanish - simmetriya-asimmetriya, bu yerda chizilgan assimetrik bo'lgan ball qismlari hisoblanadi.

0 ball - nosimmetrik ichki va tashqi joylashuv.

1 ball yopiq tashqarisidagi assimetrik joylashuv.

2 ballari yopiq kontur ichida assimetrik joylashuv.

3 ball — asimmetrik to'liq: konturning har ikki tomonidagi turli tashqi qismlar va kontur ichidagi assimetrik tasvir.

Rivojlanish uchun umumiy ko'rsatkich ball (P) - barcha raqamlar bo'yicha ishlab chiqilgan omil bo'yicha ballar yig'indisi.

5. Nomlanish - so'z boyligi (so'zlar soni) va chizmalarda tasvirlanayotgan narsalarning mohiyatini obrazli tarzda yetkazish qobiliyati (to'g'ridan-to'g'ri tushuntirish yoki yashirin ma'no).

0 ball - nom berilmagan bo'lsa.

1 ball – nomlanish, bitta so'zdan tashkil topgan ism

2 ball - rasmda chizilgan narsalarni aks ettiradigan bir necha so'z.

3 ball – nomlarni tasvirlash, chizilgan rasmdan ko'ra ko'proq elementlarni ishlatish

Nomlanish (N) subtesti bo'yicha yig'ilgan barcha raqamlarning umumiy ko'rsatkichlariga teng.

Yakuniy hisoblash

Fikrlashning ravonligi - bajarilgan rasmlarning umumiy soni. Maksimal 12 ball (har bir rasm uchun 1 ball).

Moslashuvchanlik - birinchi rasmdan hisobga olingan toifadagi o'zgarishlar soni. Maksimal 11 ball (har bir toifadagi o'zgarish uchun 1 ball).

Rasm chizilgan joyning o'ziga xosligi:

shakl tashqarisida - 1 ball

shakl ichkarisida - 2 ball

rag'batlantiruvchi raqamning ichida va tashqarisida - 3 ball (ushbu omildagi ballar barcha chizilgan rasmlar uchun umumlashtiriladi).

Ehtimol, maksimal 36 ball.

Qo'shimcha tafsilotlar: tasvirning asimmetriyasini yaratadigan dizayn:

har joyda nosimmetrik — 0 ball

rag'batlantiruvchi raqamdan tashqarida assimetrik ravishda-1 ball

rag'batlantiruvchi raqam ichida assimetrik ravishda-2 ball

assimetrik ichki va tashqi — 3 ball

Barcha chizilgan rasmlarning umumiy bali qo'shiladi. Maksimal 36 ball.

Tafakkurning rivojlanish darajasi. Qo'shimcha tafsilotlar tasvir asimmetriyasini yaratadigan joyida bo'lsa:

nom berilmagan bo'lsa - 0 ball

bitta so'z berilgan bo'lsa - 1 ball

bir nechta so'zlardan iborat bo'lsa - 2 ball

rasmda ko'rsatilganidan ko'proq narsani ifodalovchi shaklli ism-3 ball

Barcha chizilgan rasmlar uchun ushbu omil bo'yicha ballar qo'shiladi. Maksimal 36 ball.

Divergent fikrlash testining asosiy parametrlari bo'yicha hisoblash natijalari:

Fikrlashning ravonligi – ushbu omilda respondentlarda tezlik va mahsuldorlik talab etiladi. 12 ta rasm chiziladi. Baholash - har bir rasm uchun 1 baldan beriladi. Eng yuqori bal-12.

Moslashuvchanlik – bunda talaba turli g'oyalarni ilgari surish, o'z pozitsiyasini o'zgartirish va narsalarga yangi nuqtai nazar orqali yondashadi. Kategoriyadagi har bir o'zgarish uchun birinchi o'zgarishni hisobga olgan holda 1 ball beriladi, (to'rtta mumkin bo'lgan toifalar mavjud). Maksimal ball-11.

Originallik – respondent faqatgina chegara chiziqlari bilan cheklanib qolmaydi, balki, u butun rasmning berilgan shablon qismini yaratish uchun konturning tashqarisida va ichkarisida rasm chizadi. Har bir original rasm uchun 3 ball beriladi. Maksimal ball - 36.

Tafakkurning rivojlanish darajasi. – respondentlar berilgan shablona tafsilotlarni qo'shadi, rasmda asimmetriya va murakkablikni afzal ko'radi. Har bir assimetrik ichki va tashqi rasm uchun 3 baldan beriladi. Maksimal ball - 36.

Nomlash - respondentlar lug'at boyligidan mohirlik va oqilona foydalanishadi. Har bir mazmunli, aqlli, rasmga berilgan nomni uchun 3 ball beriladi. Maksimal bal-36.

Barcha subtestlar uchun maksimal bald - 131.

1- jadval

Vilyams va E.Vartega metodikalari asosida o'quvchilaridan olingan dastlabki qiyosiy-statistik ma'lumotlar tahlili (n=30)

	Fikrlashning ravonligi VILYAMS	Moslashuvchanlik VILYAMS	Tafakkurning o'ziga xosligi VILYAMS	Ijodiy tasavvur ko'effitsiyenti VILYAMS	Fikrlashning ravonligi VARTEGA	Moslashuvchanlik VARTEGA
Tajriba guruhi	12,31	10,09	20,41	15,22	7,51	5,36
Nazorat guruhi	11,02	10,50	21,02	16,51	7,79	5,09
Styudent t-mezone bo'yicha farqlar	,801	,825	,350	,642	,495	,504

Demak yuqoridagi jadvaldagi ma'lumotlarni tahlil qiladigan bo'lsak, Vilyams va Varteganing kreativlik sifatlarini aniqlash bo'yicha tajriba va nazorat guruhlarida olingan dastlabki statistik ma'lumotlar o'rtasida hech qanday farq sezilmadi. Bu esa olingan test natijalarining ishonchli (valid) ekanligi isbotlaydi.

Xulosa

Yuqoridagi tadqiqot natijalariga ko'ra quyidagi xulosalar qayd qilindi.

Tadqiqotlarimiz shaxsning ijodiy salohiyatini rivojlantirish muammosi faqat miqdoriy emas, balki xususiyatlarning sifat o'zgarishlarini ham o'z ichiga oluvchi hodisa sifatida tushunishimiz mumkinligini ko'rsatdi.

O'rganishlarimiz ta'lim jarayonining muvaffaqiyati va shu ta'lim tizimida o'quvchi shaxsining ijtimoiy-psixologik taraqqiyoti eng avvalo har bir o'quvchining shu ta'lim faoliyatiga nisbatan mustaqil va kreativ yondashuviga, o'quv faolligiga nisbatan barqaror qiziqishlarning tarkib topishiga va ayni paytda u yoki bu guruhda o'zining ijtimoiy menligini nechog'lik shakllantirishga bog'liq ekanligini ko'rsatdi.

Tadqiqotimiz maqsadini amalga oshirishga qaratilgan barcha metodikalar tadqiqotimizga adekvat va valid ekanligi aniqlandi. Jumladan, ma'lumotlarni tahlil qiladigan bo'lsak, Vilyams va Varteganing kreativlik sifatlarini aniqlash bo'yicha tajriba va nazorat guruhlarida olingan dastlabki statistik ma'lumotlar o'rtasida hech qanday farq sezilmadi. Bu esa olingan test natijalarining ishonchli (valid) ekanligi isbotlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- G'oziyev E.G'. Usmonova Sh. Intellekt psixologiyasi. – T.: ToshDU, Universitet, 1996, – 48 b.
- G'oziyev E.G'. Faoliyat va xulq-atvor motivasiyasi. – T.: “Universitet”, 2003, – 124 b.
- G'oziyev E.G'. Usmonova Sh. Intellekt psixologiyasi. – T.: ToshDU, Universitet, 1996, – 48 b.
- Davidov V.V., Kudryavsev V.T. Razvivayushcheye obrazovaniye: teore-ticheskiye osnovaniya preyemstvennosti doskolnoy i nachalnoy shkolnoy stupeney// Voprosy psixologii. -2003. -№1. - S. 3-19.
- Davletshin M.G. Zamonaviy maktab o'qituvchisining psixologiyasi. – T.: O'zbekiston, 1999. – 30 b.
- Ilin Ye.P. Psixologiya tvorchestva, kreativnosti, odarennosti. – SPb: Piter, 2019. – 448 s.
- Orlova S.N. Razvitiye tvorcheskogo myshleniya lichnosti. Monografiya. Sibirskiy gosudarstvennyy universitet nauki i texnologiy imeni akademika, god 2014 – S 196-204.
- Ponomaryov Ya.A. Perspektivy razvitiya psixologii tvorchestva // Psixologiya tvorche-stva: shkola Ya.A. Ponomaryova / pod red. D.V. Ushakova. M.: Institut psixologii RAN, 2006. - S. 145–276.
- Piaje J. O prirode kreativnosti// Vestnik Moskovskogo Uni-versiteta. Ser.14 Psixologiya. -1996. -№3. - S. 8-16.
- Mayer J.D., Salovey P., Caruso D.R. Mayer–Salovey–Caruso Emotional Intelligence/ Test (MSCEIT) user's manual. – Toronto: MHS Publishers, 2002, – 93 r.